

BUCUREȘTI — CENTRU AL LUPTEI PENTRU UNIREA PRINCIPATELOR

DAN BERINDEI

Marile momente ale mișcării de eliberare românești, din secolul al XIX-lea, sînt aproape toate nemijlocit legate de orașul București, capitala virtuală, încă de pe atunci, a întregii națiuni¹. De aici a plecat slugerul Tudor Vladimirescu să aprindă focurile revoluției în Oltenia și aici, cîteva luni mai tîrziu, revoluția pe care el a condus-o a cunoscut momentele ei de afirmare și de apogeu². În București a întocmit Ioan Cămpineanu în 1838 *Actul de Unire și Independență* al poporului român și tot aici și-au strîns rîndurile în jurul lui Mitică Filipescu grupul de patrioți care, de pe poziții și mai avansate, visa realizarea unei republici democratice românești în jurul anului 1840, cel cîntat de Grigore Alexandrescu. În toamna anului 1843, tot la București s-a constituit cel dintîi nucleu de luptă al *Frăției*, Ion Ghica evocînd spre apusul vieții sale cu neasemuitul său talent de a reda viață faptelor tinereții sale acea noapte memorabilă în care s-a născut ideea pe dealul Filaretului în mintea lui Bălcescu, a lui Tell și a sa³. Bucureștii au fost și inima revoluției române din 1848, locul unde s-a putut instaura un regim revoluționar, care a rezistat presiunilor și acțiunilor marilor imperii limitrofe timp de mai bine de trei luni și cînd București a fost capitala României revoluționare, cea întruchipată de Constantin Daniel Rosenthal, dar și cea în care românii de pretutindeni au văzut statul nucleu al viitoarei lor unități⁴.

Dar orașul n-ar fi însemnat nimic fără locuitorii săi. În casele și pe străzile orașului pulsa în acea epocă de renaștere socială și națională o puternică viață, iar bucureștenii s-au găsit firesc în primele rînduri ale purtătorilor steagului libertății. „Poporul cel mai de jos, mai cu seamă al Bucureștilor, aprecia cîteva ani mai tîrziu admirativ Bălcescu, și-a împlinit datoria revoluționară și națională”⁵. Bucureștii au fost făuritorii zilei de 11 iunie 1848, apreciată tot de nemuritorul Bălcescu a fi fost „cea mai frumoasă ce s-a întîmplat vreodată la un popor”⁶ și tot ei au fost aceia care, în repetate rînduri, au sărit cu mic,

---

¹ Vezi Dan Berindei, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459—1862)*, București, 1963, p. 157—260; C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, București, 1966, p. 114—180.

² Dan Berindei, *Mișcarea revoluționară din 1821 la București*, în „București. Materiale de istorie și muzeografie”, IX (1972), p. 181—186.

³ I. Ghica, *Opere*, ediția îngrijită de Ion Roman, București, 1967, vol. I, p. 451.

⁴ Vezi C. Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu și Vasile Nicolae, *Revoluția română din 1848*, București, 1969.

⁵ N. Bălcescu, *Opere alese*, ediție îngrijită de Andrei Rusu, București, 1960, vol. II, p. 388, nota 137.

⁶ Idem, *Opere*, ediție critică G. Zane, București, 1964, vol. IV, p. 95.

cu mare, să salveze revoluția, ripostînd uneltitorilor dinăuntru sau armatelor intervenționiste din afară. În timpul revoluției, foile ei au propagat gîndul înfăptuirii unității, îndeosebi a celei mici, a unirii Moldovei și Munteniei, ca primă etapă mai lesnicioasă a se înfăptui. În bucureșteanul „Prunc român” al lui C. A. Rosetti se proclama la 13 iulie 1848: „Muntenii și moldovenii nu fac decît o singură nație, amîndoi poartă același glorios nume de români, amîndoi vorbesc aceeași limbă, au aceeași religie, aceleași interese, au suferit aceleași nenorociri și simt aceeași trebuință de îmbunătățire a soartei lor; alcătuesc, cu un cuvînt, un singur corp”. La rîndul său, „Poporul suveran”, foaia bucureșteană a lui Bălcescu și a lui Bolintineanu, lansa întrebarea ardentă: „Acum însă, cînd principiul Unirii se pune în lucrare de toate națiile, cînd străin cu străin voințe a se înfrăți, vom fi noi de altă idee, noi care, firește, sîntem frați și cari am declarat frăție, dreptate?”⁷.

Oștile invadatoare ale sultanului și ale țarului au oprit revoluția în desfășurarea ei. Bucureștii au fost supuși unor succesive ocupații și acțiunilor contra-revoluționare. Dar ceea ce n-a putut fi înfrînt a fost spiritul de luptă ce se instaurase în inimile și mințile bucureștenilor, dorința lor de renaștere a patriei, în centrul căreia Bucureștii erau sortiți a fi *capitala națiunii*. În deceniul următor revoluției, rîndurile s-au strîns și ideea făuririi României, cel puțin, pentru o vreme, în temeiul unirii moldo-valaha, a devenit crezul unanim, steagul în jurul căruia s-au strîns patrioții, s-a adunat întregul popor. În mod firesc, Bucureștii s-au impus ca unul din cele mai de seamă centre ale mișcării unioniste. Aici a fost centrul mișcării unioniste din Țara Românească, cel mai de seamă loc de apariție a presei și publicisticii unioniste, mai ales în anii decisivi 1856—1858, cînd în Moldova lupta unioniștilor se încerca a fi stăvilită de caimacamii reacționari, dar totodată încă de atunci apărea tuturor că marele oraș românesc, cel mai mare oraș al românilor, avea să fie *capitala noului stat național*.

Două zile după ce la Iași a fost adoptat programul unionist de Adunarea ad-hoc a Moldovei, Adunarea ad-hoc de la București, într-o impresionantă unanimitate a voturilor sale, a sancționat la 9 octombrie 1857 un program similar⁸, deschizîndu-se astfel drum larg către Unire. Nici cînd puterilor europene nu li se înfățișase atît de limpede dorința și voința unui popor. Dar în acele zile fierbinți nu numai deputaților le-a revenit a da expresie voinței naționale, ci ceea ce impresiona, era gradul de participare a poporului la evenimentele în curs de desfășurare și în mod normal bucureștenii s-au găsit necurmat în primele rînduri, un suflu nou străbătînd orașul chemat în curînd a juca un rol atît de însemnat în procesul de renaștere a națiunii. „Cerul era înnorat — evoca foaja „Românul”, a lui C. A. Rosetti, în ziua de 29 septembrie cînd se inaugura-seră lucrările Adunării ad-hoc a Țării Românești — și-o ploaie măruntică cădea din cînd în cînd, dar poporul român nu se sfii nici de nori, nici de ploaie și stătu necurmat în cea mai mare liniște și cucernicie spre a sfînți cu prezența lui ziua aceasta și spre a dovedi că a intrat în vîrsta vîrsniciei”⁹.

⁷ „Poporul suveran”, nr. 9 din 1848, apud *Anul 1848 în Principatele Române*, București, 1902, vol. II, p. 628—629.

⁸ D. A. Sturdza și alții, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, București, 1896, vol. VI, partea a II-a, p. 31—40, 43—44.

⁹ „Românul”, nr. 16 din 1/13 octombrie 1857.

Dorințele atât de răspicat exprimate prin voturile celor două Adunări ad-hoc n-au fost ținute în seamă de puterile garante decât într-o oarecare măsură. Năzuinței spre unitate ele nu i-au dat finalizarea dorită de români. Dar compromisul dintre puteri și rezultatul hibrid al său, tradus în *Convenția* din 7/19 august 1858, n-a descurajat. Dînd glas simțămîntelor cetățenilor, Vasile Boerescu scria în foaia sa bucureșteană „Naționalul“, spre sfîrșitul verii anului 1858: „Ce ne rămîne a face? Să blestemăm trecutul a pe o fatalitate? Să desperăm de viitor ca de o iluziune? Nici una, nici alta... Nu se știe că orice vine de la altul gratis este un dar și că un dar cată să fie primit aa precum se dă? Aceea ce ne-au dat puterile europene este garanția lor, asiguranța vom exista în viitor, că nu vom mai fi prada celui ce s-ar scula să ne inghita. Să ne mulțumim cu atît și să fim recunoscători celor ce au contribuit la acest dar. Restul, insă, este al nostru. De noi depinde a ști să menținem drepturile străbunilor noștri, a ști să ne dăm cele mai bune legi, a intari ordinea noastră socială și morală, a ne pune pe adevăratul drum al progresului; de noi depinde, în fine, a ști să ajungem la Unire, la acest drept al nostru, la această consecuință a autonomiei noastre, la realizarea acestei idei care s-a împlintat atît de tare în spiritul a tot ce e român. Destul, destul am așteptat de la alții; destul au făcut alții pentru noi; să vedem ce putem acum și noi, prin noi și pentru noi“¹⁰.

Cu entuziasm, dar și cu stăpînire de sine, românii și-au luat soarta în propriile lor mîini, conștienți că în faza în care se ajunsese, numai ei puteau da viață concretă măreței idei a Unirii. Bucureștii au jucat, ca și în anii anteriori, un rol major. În noiembrie și mai ales în decembrie 1858, s-au desăvîrșit pregătirile preelectorale, a fost publicată lista candidaților la domnie, s-au judecat numeroase contestații electorale și au început a se desfășura întrunirile¹¹. Noile stipulații electorale restrictive anexate Convenției, ca și mașinațiunile majorității reacționare a Caimacmiei reacționare, duseseră la o restrînsă reprezentare reală a orașului. La circa 120 000 de locuitori, doar la 221 persoane li s-a acrodat dreptul de vot, altele 87, care, potrivit stipulațiilor electorale, ar fi trebuit să fie înscrise, au fost excluse¹². Mulți dintre cei înlaturați din liste și-au recîștigat acest drept pe calea justiției și în primul rînd C. A. Rosetti, Cezar Bolliac și Vasile Boerescu. Alegerile desfășurate la București în ziua de 12 ianuarie au consacrat izbînda partidei naționale și, în special, a grupării radicale, în afara lui Vasile Boerescu fiind aleși radicalii, C. A. Rosetti și N. Golescu și în schimb caimacamul Ioan Al. Filipescu a fost înfrînt — semnificativ Golescu obținuse 187 voturi, Rosetti 184, Boerescu 151, iar caimacamul Filipescu doar 52!¹³.

Tensiunea politică era maximă; sintetizînd situația, C. A. Rosetti scrisese în articolul *Trecut și viitor*: „Lupta este astăzi mai cu seamă între cei care vor să menție trecutul și între cei care vor transformarea societății“¹⁴. Deși alegerile din Țara Românească au avut loc după aflarea alegerii colonelului Alexandru Ioan Cuza la Iași, ele desfășurîndu-se între 8 și 12 ianuarie, datorită manevrelor caimacmiei majoritatea n-a fost obținută de reprezentanții partidei

¹⁰ „Naționalul“, nr. 71 din 14 august 1858.

¹¹ C. C. Giurescu, *Bucureștii și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960, p. 347—354.

¹² *Ibidem*, p. 348.

¹³ *Ibidem*, p. 356.

¹⁴ C. A. Rosetti, *Trecut și viitor*, în „Românul“, nr. 3 din 8/20 ianuarie 1859.

naționale, ci de cei ai conservatorilor, cu toate că orașele și Bucureștii, în mod exclusiv, votaseră și aleseseră candidații înaintați. Aparent, victoria urma să aparțină vreunui candidat conservator, principalii candidați ai dreptei fiind foștii domni, frații adversari Barbu Știrbei și Gheorghe Bibescu, dar așa cum evenimentele o vor arăta, lucrurile vor lua o altă desfășurare și aceasta datorită implicării directe a națiunii, care n-a înțeles să abdice de la drepturile ei și care, mai ales prin masele bucureștene, a știut și putut să orienteze evenimentele în sensul împlinirii năzuințelor naționale.

Doă zile după alegerile desfășurate la București, a ajuns aci delegația moldoveană, condusă de Costache Negri, trimisă să anunțe la Constantinopol rezultatul votului Adunării electivă a Moldovei. Primită călduros, mai ales de frunțașii partidei naționale, delegația a rămas în București timp de patru zile și desigur a contribuit la pregătirea spiritelor pentru ceea ce avea să se întâmple la 24 ianuarie 1859. Comentind banchetul ce a fost oferit delegației moldovene, foaia „Românul” arăta: „Ne este peste putință a da cititorilor noștri o idee despre sincera și frumoasa veselie ce domnea în toate inimile și pe toate fețele; tot ce putem zice este că am fi dorit să fi fost față agenții acelor Puteri care au arătat că se îndoiesc despre dorința Principatelor de a se contopi unul într-altul”¹⁵.

Lucrările Adunării electivă au început la 22 ianuarie într-o atmosferă deosebit de încărcată. Întreg orașul era în agitație. Guvernul Căimăcămiei, cuprins de panică, cenzurase cu o zi înainte, întreg cuprinsul foii „Dimbovița” a lui Bolintineanu, dar aceasta apăruse totuși, publicînd „rugăciunile și blestemele Sf. Vasile cel Mare pentru îndrăciți”, ceea ce reprezenta un atac direct la măsurile arbitrare ale autorităților. Mii de țărani, îndrumați îndeosebi de Mircea Mălăeșu, fost deputat în Adunarea ad-hoc, s-au adunat la București. „Cu toată asprimea guvernului, scria un martor ocular, locuitorii săteni, în mici cete, se strecură și vin în capitală; se vorbește că au să vie din toate județele, să ceară de la Adunare ca să aleagă pe Goleșcu domn, căci le-a intrat la inimă că de nu se va face el, țărani or să ajungă robi ai ciocoilor”¹⁶. Orășenimea îndrumată de „tribuni” ai radicalilor s-a strîns și ea pe dealul Mitropoliei în preajma Adunării electivă. Un memoriu reacționar amintește cu ură de „lucrătorii turburători” participanți la evenimentele din 22—24 ianuarie 1859¹⁷. Orășanu arată că „partea cea mai activă” la deschiderea porților curții Mitropoliei au avut-o elevii colegiului și „calfele de cizmari”¹⁸, iar Daud Efendi, reprezentantul Porții, raportează la 23 ianuarie asupra „numărului mare” de muncitori care se gîșeau în curtea Adunării¹⁹. Mii de oameni au ținut pe deputații conservatori sub presiunea lor în zilele de 22—24 ianuarie și această „mare vie ale cărei valuri abea

¹⁵ „Românul”, nr. 7 din 17/29 ianuarie 1859.

¹⁶ „Patria”, Iași, nr. 28 din 12 februarie 1859. Vezi detalii în Dan Berindei, *Frământări politice și sociale în jurul alegerii domnitorului Cuza în Țara Românească*, în „Studii”, VIII (1955), nr. 2, p. 51 și urm. și Idem, *Țărănimea munteană și evenimentele din 22—24 ianuarie 1859*, în „Studii”, XVIII (1965), nr. 4, p. 871—878.

¹⁷ Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, București, 1894, tomul II, p. 522.

¹⁸ N. T. Orășanu, *O pagină a vieții mele sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859*, București, 1861, p. 28.

¹⁹ Dan Berindei, *Frământări politice și sociale...*, p. 59, nota 5.

se putea mișca", după expresia lui N. T. Orășanu²⁰, care ne redă plastic imaginea zecilor de mii de oameni — un sfert din populația orașului, în timp de iarnă — care acționau în numele națiunii și cereau împlinirea voinței ei.

La 24 ianuarie, aici, la București, a fost realizat înălțătorul moment al dublei alegeri, care nu a fost și nu a marcat o simplă alegere de domn, ci deschiderea unei noi ere în istoria patriei. Era acea „victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și țirgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți" evidențiată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului și președintele Republicii, ca reprezentînd „actul care a pus bazele statului național român modern"²¹. Entuziasmul acelei după-amieze înserate ni se transmite peste veac cu întregile sale valențe. 30 000 de oameni aclamau atunci rezultatul votului Adunării — unanimitate, ca și la Iași, pentru Alexandru Ioan Cuza —, agitau torțe aprinse pe întreg dealul Mitropoliei și apoi în oraș, în dangătul neîncetat al clopotelor. „Nu se mai auzea în toată capitala, comenta un contemporan, decît cele mai vii demonstrații de bucurie... singurul spectacol ce se vedea pe toate ulițele, pe toate rîspîntiile, pe toate locurile publice ale Bucureștilor. Frații noștri țărani... strigau acum din toată puterea energetică a a sufletului lor : Să trăiască Cuza ! Să trăiască Domnul nostru ! Se aruncau în brațele unor altora, fără deosebire de condiție, ca cum toți în general ar fi scăpat de jugul cel mai apăsător"²². De fapt, nu avusese loc, exercitată de o sută de deputați mandatați a citorva mii de alegători, o simplă alegere de domnitor, ci o nație impuse *soluția istorică* menită a-i asigura nestăvilitul mers înainte într-o nouă eră ce era inaugurată.

La București fusese realizată Unirea și rolul bucureștenilor fusese decisiv în această privință. La 8 februarie, noul domnitor avea să-și facă cea dintîi intrare în oraș în mijlocul unui uriaș entuziasm în care erau implicate în cea mai mare măsură masele bucureștene ; „o mulțime nemăsurată de popul spectator — se relata într-o foaie a vremii — forma o masă compactă de la barieră pînă sus de pădurea Băneasa". „Un mărșă arc de triumf" și un pavilion „tapițat cu verdeață" așteptau pe domn la bariera de la capătul podului Mogoșoaiei, dar mai ales nestăvilita bucurie a unui popor descătuișat²³. Rostul Bucureștilor în statul național avea să fie dominant și lucrul se va vădi și în vara 1859, cînd în Comisia Centrală de la Focșani s-a dezbătut un proiect de Constituție, în care, la art. 145, se însera decisiv, deși lapidar : „Capitala României este București, unde trebuie să-și aibă guvernul scaunul său și unde trebuie să rezideze corpurile mari ale statului"²⁴. În timpul dezbaterilor, moldoveanul Kogălniceanu declarase răspicat : „Bucureștii sunt deci capul orașelor românești, sînt inima României, fie administrația lor unită, fie despărțită"²⁵. De fapt, Bucureștii nu erau numai capitala României constituite prin dubla alegere, ci și capitala virtuală a viitoare României în granițele integrale ale națiunii.

²⁰ N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 31.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției sociale*, București, 1969, vol. 3, p. 710.

²² „Românul", nr. 11 din 27 ianuarie/8 februarie 1859.

²³ „Anunțătorul român", nr. 13 din 11 februarie 1859.

²⁴ Dan Berindei, *Orașul București, reședință și capitală...*, p. 227.

²⁵ *Ibidem*.

Lupta pentru Unire nu se încheiase la 24 ianuarie 1859. A urmat recunoașterea actului istoric de către puterile garante, momentul reflectându-se la București prin solemnitatea (simplificată la extrem din porunca domnitorului patriot) de remitere a firmanului de investitură pentru Țara Românească²⁶ și mai ales a urmat desăvârșirea Unirii pe plan politico-administrativ, rezultat al dirzei voințe și acțiuni a domnitorului și sfetnicilor săi, dar și al sprijinului pe care ei l-au avut în masele națiunii și neîndoielnic în cele ale bucureștenilor, în primul rînd. Această unire politico-administrativă sancționată la sfîrșitul anului 1861 de puterile garante și tradusă în fapte în prima lună a anului 1862, avea încă odată să evidențieze — în atmosfera înfierbîntată a unui oraș care voia tocmai în acele zile să impună deschiderea unui drum și mai larg către progres și cînd masele de țărani, conduse din nou de Mircea Mălăeru, erau iarăși prezente în preajma Adunării²⁷ — rostul Bucureștilor, unde, începînd din acea lună ianuarie 1862, va fi sediul guvernului român și al Adunării României, inima politico-administrativă a statului. Bucureștii sfîrșiseră prin a fi *simbolul însăși al Unirii realizate și garantul mersului înainte al națiunii* spre progres și împlinirea năzuințelor ei de deplină eliberare și afirmare istorică.

---

²⁶ Idem, *Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvîrșirea Unirii (24 ianuarie 1859—24 ianuarie 1862)*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960, p. 427.

²⁷ Idem, *Mișcarea țărănească condusă de Mircea Mălăeru (ianuarie 1862 st. v.)*, în „Buletinul științific al Academiei R.P.R., Secțiunea de științe istorice, filologice, economico-juridice”, III (1951), p. 37—63.